

IDEA „WHOLE LANGUAGE” W KSZTAŁCENIU DZIECI MŁODSZYCH

1. Whole language – co to jest?

Prekursorem teorii *Whole language*, „czyli język jako całość”, jest psycholingwista Kenneth Goodman. Zmodyfikował on wiele zasad nauki języka sugerowanych przez toretyków języka w USA, Kanadzie, Wielkiej Brytanii, Nowej Zelandii i Australii. Główne jego założenie to to, że nie można uczyć języka w izolacji. Język nie jest językiem, jeśli nie jest całością (Goodman 1989).

Whole language jest widziany jako wyzwolenie pedagogiki (Edelsky i inni 1991). Ruch *Whole language* jest związany z wcześniejszymi ruchami edukacji nastawionymi na dziecko. Ruch ten oparty jest na następujących zasadach:

- 1) język jest przeznaczony do tego, aby realizować cel, jakim jest wykształcenie,
- 2) język pisany jest też językiem – co oznacza, że te zasady, które funkcjonują w języku w ogóle są też prawdziwe dla języka pisanego,
- 3) cały system języka – fonologia, ortografia, morfologia, syntaktyka, semantyka – są zawsze odzwierciedlane równocześnie w trakcie używania mowy,
- 4) język używany jest zawsze w określonej sytuacji,
- 5) sytuacje, w których język jest używany mają zawsze określone znaczenie dla rozumienia języka (Altwerger, Edelsky, Flores 1987, s. 154).

Większość zwolenników tej idei nie przedstawia teoretycznych definicji. Opisują jedynie swoje przekonania i praktykę. Praktykę, czyli sposób w jaki język jest uczone – w pełnym znaczenia kontekście, a nie przez dokonywanie ćwiczeń językowych. Uczniowie asymilują wiedzę o języku wtedy, gdy sami uczestniczą w pełnych znaczenia i sensu doświadczeniach językowych (Savacho 1993, s. 44).

Ganolope (1992) podsumował różne spostrzeżenia charakteryzujące *Whole language* następująco:

1. Uczenie się jest aktywnym i konstruktywnym procesem, w którym najważniejszą rolę odgrywają uprzednia wiedza, zainteresowania i wewnętrzna motywacja.
2. Centralnym elementem w procesie nauczania jest język.
3. Niezbędnym elementem w procesie nauczania jest wzajemne oddziaływanie społeczne.
4. Język jest uczony poprzez używanie go do przedstawiania swoich celów, propozycji.
5. Czytanie jest procesem tworzenia znaczenia, gdzie znaczenie to jest konstruowane przez asocjacje z tym, co jest w tekście, co czytający wie i w co wierzy.
6. Pisanie jest procesem tworzenia znaczenia poprzez tworzenie koneksji i konstruowanie znaczeń.

W taki sposób język jest widziany jako niepodzielna całość, zamiast izolowania elementów takich, jak pisanie, czytanie czy ortografia.

2. Proces nauczania i uczenia się w idei Whole language

Dzieci uczą się języka mówionego zupełnie naturalnie. Dziecko ucząc się mówić używa języka w pełnym znaczeniu na drodze komunikowania swoich faktycznych potrzeb. Jego próby mówienia są często motywowane, nagradzane. Dziecko chce się uczyć mówić poprawnie, potrzebuje zachęty i swobody do mówienia. Holdaway (1979) twierdzi, że drogi, którymi dzieci uczą się języka mówionego mogą być użyte jako rozwojowy model dla tego, jak dzieci będą się uczyć czytać i pisać.

Whole language jest filozofią, która dotyczy nauczania i uczenia się. Reprezentuje ideę, że cały proces języka – słuchanie, mówienie, czytanie i pisanie – jest nauczany naturalnie i w pełnym kontekście jako całość, a nie w małych częściach. Czynności uczenia się od początku do końca objęte są wyborem uczniów, dyskusjami i dzieleniem się doświadczeniem w uczniowskiej społeczności i bogatym literacko środowisku.

Niezwykle ważnym elementem jest więc stworzenie popierającego środowiska edukacyjnego. Emocjonalny klimat i harmonia, które nauczyciel promuje w klasie będą najdonioślejszym czynnikiem dla osiągnięcia sukcesu. Dzieci muszą mieć czas i zachętę do próbowania, podejmowania ryzyka,

muszą czuć się bezpiecznie, wartościowo i muszą odczuwać poparcie po to, by miało miejsce maksymalnie efektywne i zarazem przyjemne uczenie się (Routman 1988).

W większości szkół uczniowie mogą mówić tylko wtedy, gdy nauczyciel pozwoli, pisać na tematy przez nauczyciela inicjowane lub czytać tylko materiał wybrany przez nauczyciela. W prezentowanej idei wymagana jest modyfikacja podejścia nauczycieli do nauczania. Nauczyciel musi rozwijać różne struktury organizacyjne w klasie, które z kolei modyfikują pełnione przez niego role. Nauczyciel jest widziany raczej jako współpracownik niż ekspert od nauczania. Od współdziałania nauczycielskiego zależą bowiem sukcesy odnoszone przez dzieci w procesie uczenia się (Britton 1987, s. 17).

Nauczyciel powinien intuicyjnie wybierać elementy ze środowiska klasy w sposób, który doprowadzi uczniów do specyficznych wymaganych wyników. W klasach *Whole language* nauczyciele powinni koncentrować się na uczeniu się uczniów zamiast na nauczaniu nauczyciela. Centrum jest więc uczenie się a nie nauczyciel (Howland 1996).

Proces nauczania – uczenia się w klasach *Whole language* buduje się na zainteresowaniach uczniów. Uczniowie wybierają tematy, które ich interesują zamiast pisania na tematy przydzielone. Czytają książki, które ich interesują – może to być literatura piękna, jak również książki informacyjne, słowniki, encyklopedie itp. – potrzebne im w czasie zajęć w czytaniu i pisaniu. Uczniowie „używają” zajęć językowych jako narzędzia do badania ich świata i do wyrażania nabytej nowej wiedzy. Środowisko klasy *Whole language* zachęca uczniów do podjęcia intelektualnego ryzyka formułowania i testowania hipotez, które rozwijają i poprawiają przez samodzielną pracę i współpracę z innymi w społeczności uczniowskiej (Harlin i inni 1991).

Uczniowie odkrywają funkcję języka kiedy integrują swoje procesy językowe z własnymi pomysłami uczenia się. Dzieci dzielą się informacjami, rozwiązują problemy, współpracują ze sobą, czytają różnorodne materiały, piszą na wiele różnych tematów, wywołują pytania na temat tego, co słyszeli i czytali, obserwują i rywalizują. Zorganizowane korzystne środowisko w klasie pomaga uczniom w rozwijaniu ich umiejętności oraz powinno oferować wysoki poziom motywacji. Uczniowie współpracują ze sobą. Mogą uczyć się jeden od drugiego, podawać swoje pomysły na tablicach ogłoszeń, działać

jako źródło wiedzy i dostarczać różnych form pomocy dla innych. Taka klasa unika współzawodnictwa dla stopni lub innych nagród (Fountas, Hannigan 1989).

W takich klasach najbardziej użytecznym sposobem oceniania jest samoocena. Nauczyciele konsekwentnie oceniają samych siebie i swój sposób nauczania. Oni także powinni pomagać uczniom wypracować metody do szacowania ich własnego rozwoju, aby znali poziom swojego postępu w relacji do języka i jego uczenia się (Goodman 1986). Dzięki temu dzieci mogą uczyć się myślenia obiektywnego i krytycznego, stają się świadomi swojej siły i potrzeb.

Efektywność procesu nauczania – uczenia się może także być mierzona pewnymi formami standaryzowanych testów, które muszą koncentrować się przede wszystkim na autentycznym ocenianiu aktualnych umiejętności. Powinny więc skupić się na zbieraniu informacji o tym, co aktualnie dzieci robią w zakresie obowiązującego programu. Te informacje mogą zawierać wywiady, dyskusje, wideo- lub audio nagrania dziecięcego czytania, przykłady dziecięcych kompozycji, rękopisów i wytworów sztuki.

3. Plan zajęć i zagospodarowanie klas w idei *Whole language*

Whole language promuje działania, w których dzieci uczą się czytać przez czytanie, uczą się pisać przez pisanie i zaangażowane są w zintegrowane zajęcia językowe oparte na specyficznych tematach lub przedmiotach (Slaughter 1988).

Nauka w tego typu klasach najczęściej ma miejsce w ośrodkach nauczania, centrach, które skupiają się na jakimś przedmiocie lub temacie. Np. temat *Poczta* jest centrum pisania – gdzie dzieci tworzą wiele różnych form pisemnych odpowiadających tematowi. Centrum społeczne – może dawać możliwości dla uczniów do poznawania sposobów komunikowania się ludzi ze sobą w dawnych czasach. Centrum muzyczne może proponować wiele znanych piosenek o danej tematyce, skupiających uwagę na przesłaniach, które dają słowa piosenek. Wszystkie ośrodki-centra – oferują dzieciom różne możliwości do czytania, pisania, słuchania i mówienia (Savacho, 1993).

W klasach *Whole language* nauczyciele tworzą bogate w literaturę dziecięcą otoczenie. Literatura jest osłagalna we wszystkich jej rodzajach: powiększone teksty do wspólnego czytania (jak np. „Big Books” – „Duże książki”); książki odpowiadające muzyce, sztuce, nauce, ośrodkom społecznym; książki specjalnych zainteresowań. Księgozbiory klasowe często sięgają ponad 1000 egzemplarzy różnego rodzaju pozycji. Znajdują się tu także książki publikowane przez same dzieci – nawet do 100 rocznie. Mogą one się stać również podstawą pracy na zajęciach w bloku językowym (Fountas, Hannigan 1989).

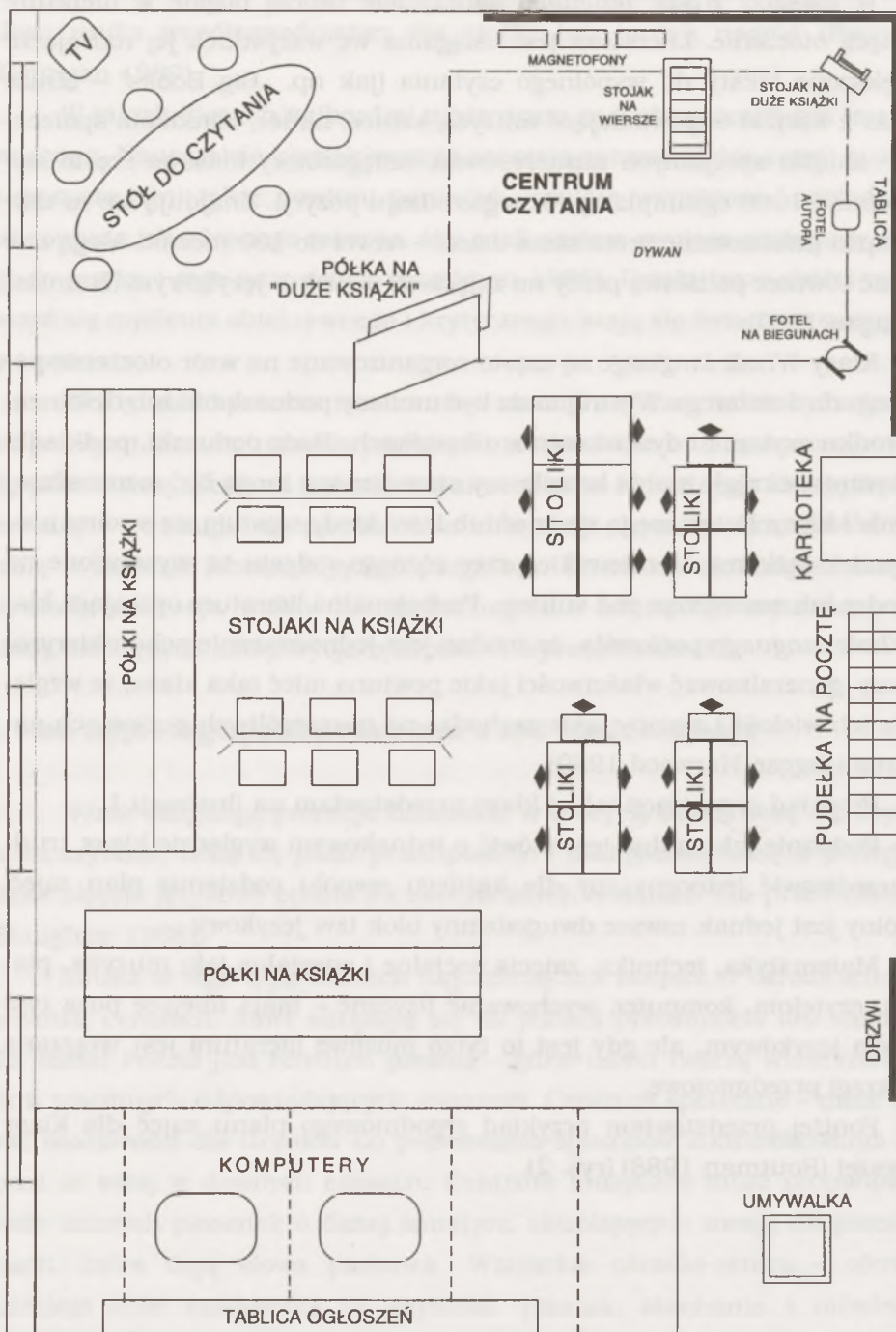
Klasy *Whole language* są często zorganizowane na wzór otoczenia podobnego do domowego. Wystrój może być umilany poduszkami lub dywanem w ośrodku czytania i dyskusowania o książkach. Duże poduszki, podkładki do czytania, okrągłe stoły i krzesła czy stare kanapy mogą być rozmieszczone wokół klasy. Dzieci mogą siedzieć lub leżeć kiedy zajmują się swoimi ulubionymi książkami. Uczniowskie prace różnego rodzaju są wystawione na podłodze lub zawieszane pod sufitem. Profesjonalna literatura opisująca klasy *Whole language* podkreśla, że trudno jest jednoznacznie scharakteryzować czy generalizować właściwości jakie powinna mieć taka klasa, ze względu na ich wielość i zmiany jakie zachodzą na poszczególnych poziomach nauczania (Jaggar, Harwood 1989).

Przykład organizacji takiej klasy przedstawiam na ilustracji 1.

Podobnie jak trudno jest mówić o jednakowym wyglądzie klasy, trudno przedstawić jednoznaczny dla każdego zespołu codzienny plan zajęć. Wspólny jest jednak zawsze dwugodzinny blok tzw. językowy.

Matematyka, technika, zajęcia socjalne i specjalne jak: muzyka, plastyka, czytelnia, komputer, wychowanie fizyczne – mają miejsce poza tym blokiem językowym, ale gdy jest to tylko możliwe literatura jest włączana w te kręgi przedmiotowe.

Poniżej przedstawiam przykład tygodniowego planu zajęć dla klasy pierwszej (Routman 1988) (rys. 2).

Rys. 1. Organizacja klasy "Whole language"

Rys. 2. Przykład tygodniowego rozkładu zajęć dla klasy pierwszej

PNIEDZIAŁEK	WTOREK	ŚRODA	CZWARTEK	PIĄTEK
900 - 915 - Komunikaty, sprawdzanie obecności, indywidualne czytanie				
915 - 1120	915 - 1140	915 - 1120	915 - 1140	915 - 1215
BLOK JĘZYKOWY I CZYTANIE Czytanie literatury dziecięcej i dyskusje na jej temat; czytanie „Big Books” (Dużych książek), wierszy; pisanie w grupach (we współpracy); ćwiczenia z całą grupą w zakresie fonetyki; samodzielna praca uczniów; pisanie dzienników; zajęcia artystyczne odpowiadające czytanej literaturze: plastyczne, muzyczne, dramy; czytanie w grupach itp.				
1120 - 1200 Czytelnia	1140 - 1210 Muzyka	1120 - 1210 Plastyka	1140 - 1210 Muzyka	
← 1215 - 1305 OBIAD →				
1315 - 1345 Wychowanie fizyczne	1305 - 1345 Czas na czytanie, wypożyczanie książek, ćwiczenia językowe	1315 - 1345 Wychowanie fizyczne	1305 - 1345 Czas na czytanie, wypożyczanie książek, ćwiczenia językowe	1315 - 1345 Wychowanie fizyczne
←				
← 1425 - 1505 →				
Nauki przyrodnicze i społeczne				
1505 - 1525				
„Czytanie i język” - opowiadanie, dowolne czytanie, wymiana książek				

4. Współpraca z rodzicami w klasach *Whole language*

W tworzeniu odpowiedniego środowiska nauczania w klasach *Whole language* ważne jest, aby rodzice byli włączani od samego początku w pracę klasy. Poprzez obserwację i słuchanie dzieci, przez komunikowanie się z rodzicami, współpracuje się w procesie nauki czytania i pisania. Rodzice pomagają we wspólnym tworzeniu projektów książek, słuchaniu jak czytają dzieci, publikowaniu wszystkich dziecięcych książek, w pisaniu dzienników itp. Rodzice są zapraszani do klasy każdego dnia między 10⁰⁰ i 12⁰⁰, aby mogli obserwować dzieci i uczestniczyć w procesie nauczania. Takie otwarte klasy tworzą ze szkoły lubiane i przyjazne miejsce, a przede wszystkim rodzice widzą proces nauczania. Szczególnie ważne jest to, aby rodzice zrozumieli sens działań podejmowanych przez nauczyciela, tak aby mogli wspomagać uczenie się w domu.

Co tydzień jedno z rodziców, bądź dziadków, bądź sąsiadów dziecka jest zapraszane do klasy w celu podzielenia się czymś na temat swojej pracy lub hobby. Często rodzice opowiadają o pracy, pokazują coś, okazjonalnie czytają opowiadania. Celem tego włączenia rodziców w proces nauczania jest to, aby dać dzieciom możliwość słuchania i zadawania pytań w sytuacjach z realnego życia. Każda taka wizyta ma swoje następstwo w dziecięcym pisaniu listów z podziękowaniami oraz czytaniu i dyskusowaniu odpowiadających tematowi wizyty książek.

Bibliografia

1. Altwerger B., Edelsky C., Flores B.: *Whole language: What's new?* The Reading Teacher 1987, No. 41(2)
2. Britton J.: *Writing and reading in the classroom*. (Technical Report No. 8), Berkeley: Center for the Study of Writing. University of California 1987
3. Edelsky C., Altwerger B., Flores B.: *Whole language: What's the difference?* Portsmouth, NH: Heinemann 1991
4. Fountas I. C., Hannigan I. L.: *Making sense of Whole language: The pursuit of informed Teaching*. Childhood Education 1989, No. 7939

5. Ganopole S.: *Reading and writing for the gifted: A Whole language perspective*. Roeper Review 1992, No. 11
6. Goodman K.S.: *What's whole in whole language?* Portsmouth, NH: Heinemann 1986
7. Goodman K.S.: *Whole language research: Foundations and development*. The Elementary School Journal 1989, No. 90
8. Harlin R., Lipa S. E., Lonberger R.: *The Whole language Journey*. Pippin Publishing Limited, Ontario 1991
9. Holdaway D.: *The foundations of literacy*. New York: Ashton Scholastic 1979
10. Howland J.: *Whole language Means: Listening, speaking, reading and writing*. NCBE Home Page 1996 (ascncbe@ncbe.gwu.edu)
11. Jaggat A.M., Harwood K.T.: *Suggested reading list: Whole language theory, practice and assessment*. In: G. S. Pinek, M. L. Matlin (Eds.) *Teachers and research. Language learning in the Classroom*. Newark, DE: International Reading Association 1989
12. Routman R.: *Transitions: From literature to literacy*. Portsmouth, NH: Heinemann & Rigby, Melbourne 1988
13. Savacho O.N.: *Literacy development: The Whole Language Approach*. In: B. Spodek, O.N. Savacho: *Language and Literacy in Early Childhood Education*. Yearbook in Early Childhood Education, Volume 4, New York, London 1993
14. Slaughter H.B.: *Indirect and direct teaching in a Whole language program*. The Reading Teacher 1988, No. 42.